

9(47.75)м
B74

automului. A. Bolo
Chişinău
7 mai

3581

НЕ ВЫДАЕТСЯ

UNIREA

ANALIZA PSIHOLOGICĂ
A EVENIMENTELOR

*într-o
1441*

Ado

476.

ИНСТИТУТЪЛ ДЕ ИСТОРИЕ,
ЛИМЕС...
Б. П. ...
2856
л. 3. ... олд. де черчетеръ
ет. а Академией де штинць
а Учи чий РСС

1876 PRO DOMO 2121

LIBRARY

ANALIZA PSINCOLOGICA
I EVENIMENTELOR

TOATE DREPTURILE REZERVATE

~~Handwritten red scribbles~~

U 102460

ЦЕНТРАЛЬНАЯ
БИБЛИОТЕКА
ЛИТЕРАТУРЫ ИСКУССТВ

~~Handwritten red scribbles~~

1978

Tipografia "Proletarul" Chisinau

PRO DOMO SUA

Urmărind dezvoltarea problemei basarabene încă în timpul aflării mele în Rusia Sovietică și cetind dovezile pro și contra, ajungeam tot mai mult la concluzia, că apărătorii tezei românești trec cu tăcere unul din momentele importante în chestiunea basarabeană : laturea ei din punct de vedere al dreptului internațional. Nu se răspundea răspicat la cererea plebiscitului. În loc de o opunere directă împotriva acestei instituțiuni, ei îi contrapuneau o serie de alte dovezi, cari adeseaori pledau în favoarea ei.

Prin urmare unul din punctele cele mai principale a programului rusesc în chestiunea Basarabiei rămânea fără răspuns, pe când toate celelalte argumente în favoarea dreptului României asupra Basarabiei puteau căpăta locul lor cuvenit și puteau fi puse în adevărata lor lumină numai pe cale de analiză logică și detaliată a chestiunii basarabene din punctul de vedere al dreptului internațional. Așa mi se părea mie. Și simțeam, că eu, ca basarabean și profesor rus, sunt dator moralmente de a desvălui adevărul așa după cum acest adevăr mi se prezenta, a-l arăta în culori vii, a pune și dela mine o piatră mică pentru construirea edificiului enorm care se ridică acum — „România Mare“ și a mă contopi cu colectivitatea națională, căci numai prin ea în timpurile noastre omul — un fir de nisip — capătă sensul adevărat și însemnătatea sa. Ajungeam la această concluzie și totodată... mă înfricoșam. Să rup toate legăturile și să pierd prieteni, să fac în privința stării materiale o săritură în necunoscut, fiind în Rusia relativ asigurat materialicește, în fine să înving toate obstacolele călătoriei grele,... toate aceste erau deajuns pentru a mă face să ezit mult.

Dar a intervenit conferința sovieto-română în 1924. Ea a înlăturat în mod definitiv toate șovăelile și eu m'am decis să înving toate obstacolele.

În acelaș an, într'o noapte de toamnă a lui Octombrie eu am trecut Nistrul. Pentru o viață nouă, pentru munca națională!

Salvele trase în aer de către soldații cari mă însoțeau până la postul de pază a granicerilor, mi se păreau ca un salut.

.....
În drum spre Paris, la București, am avut o întâlnire cu un om politic de vază. Dânsul mi-a spus : „Nu veți căpăta aci catedră, nu vă veți putea deda muncii Dv. ; căutați aplicarea forțelor Dvs. ori unde, însă nu în România“. Aceasta a fost prima supărare serioasă, prima lovitură dată dispozițiunii mele. Dar eu am rezistat, găsind explicație pentru pesimismul său. Și a găsi o explicație, înseamnă adeseaori : a învinge.

Cu prețul lipsurilor grozave și a muncii, în indiferența absolută a aceluia care ar fi trebuit să mă ajute, cu ajutorul prietenilor mei din ruși și din români, eu în fine am terminat și am editat lucrarea mea despre Basarabia. Tot acolo eu am marcat o serie întreagă de lucrări, legate într'un fel sau altul de această primă lucrare. Lucrarea mea a găsit o caldă primire în țară și chiar adversarii ei au trebuit să recunoască, că „adeptii anexării Basarabiei la România au căpătat în Europa în persoana autorului un bun aliat“ (cuvintele eminentului om de știință rus și liderul republicanilor democrați Miliucov).

S'ar părea, că după aceasta ar fi trebuit să se deschidă pentru mine în viitor o posibilitate de muncă liberă spre binele națiunii. Dar realitatea este mai vitregă decât mi-am închipuit-o. Situația mea morală s'a arătat mult mai inferioară decât aveam dreptul: în țara mea, după naționalitate, eu n'am putut să primesc o catedră de profesor universitar, cu toate că în Rusia eu aveam catedră, fără nici un merit național. Astfel am prăpădit toți anii mei de serviciu de până acum.

Cuvânt de mulțumire și de multă recunoștință adresez aceluia care mi-au dat foarte prețuitul lor concurs și sprijin moral.

Dificultățile materiale, precum și greutatea în procurarea literaturii necesare, care la Chișinău pentru scopurile mele aproape nici nu există, nu mi-au permis să-mi pun la cale ocupațiile științifice. Mi-am adus aminte involuntar de prorocirea barbatului politic, despre care am amintit mai sus, făcută mai mult de trei ani în urmă... Și simțeam că energia mea slăbește.

Cu toate acestea am mai făcut o efortare, mi-am încordat voința. În ziua jubileului istoric al Unirii nu am putut să rămân mut. Am preparat o lucrare sub titlu: „Chestiunea Basarabiei și regimul comunist rusesc“. Ea este tributul meu pentru această mare serbătoare națională.

Ideia ei fundamentală este următoarea: În Rusia ia naștere noul regim social-politic. Haina lui temporară — este comunismul. Comunismul rusesc prin el însuși este fenomenul, fără exemplu în istorie, a ferocității și a cinismului. De aici rezultă, că comuniștii nu au dreptul de a face nici o imputare regimului românesc politic în genere și aplicării lui în Basarabia. Totodată eu continuu luminarea teoretică începută de mine anterior în chestiunea Basarabiei și în drum dau tribut polemicii cu adversarii.

Având lucrarea terminată la sfârșitul lunii Martie a. c., însă neputând tipări la timp nici prima parte din ea, am hotărât să scot de sub tipar cel puțin un capitol.

Această broșură reprezintă primul capitol al lucrării mele. O dedic tuturor participanților Unirii și mișcării naționale din Basarabia, precum și aceluia inimi simple dela țară, neștirbite de știință, cari prin voturile lor au făcut posibilă înfăptuirea Unirii.

UNIREA

Zece ani în urmă a avut loc marele act istoric în viața națiunii românești: Unirea Basarabiei cu România. Acest act s'a săvârșit în circumstanțe de fapt și psihologice foarte complexe. Pe de o parte revoluția rusească, pe de altă parte victoria puterilor centrale, pe de o parte mișcarea națională din Basarabia, de altă parte tendința firească a Regatului spre unirea cu Basarabia, toate acestea sunt factori de primul ordin, cari au influențat asupra mersului evenimentelor din Basarabia și într'un mod sau altul au condiționat rezultatul. Pe acest teren iau ființă acele desenhuri variate a raporturilor personale și a luptei de partide, care la urma urmelor dă un desen cu totul definit al Unirii. Invinge sensul istoric al naționalității. Invinge acel simț despre care vorbește Regele Ferdinand în Mesajul Tronului la ședința camerei deputaților din 4 Iunie 1918*). „Să mulțumim însă cerului — spune Regele — că tocmai în acele ceasuri grele *simțul superior al Neamului* a făcut ca frumosul pământ moldovean rupt din ogorul strămoșesc să se reîntoarcă la țara-Mumă și ca poporul Basarabean să se arunce în brațele ei pentru a-i spori puterea de muncă și încredere în viitor“. Basarabia prima din toate teritoriile răpite României, s'a unit cu ea. În acelaș an, participă la procesul de unire și celelalte părți a trupului și spiritului național românesc. Apare pe scena istorică — Marea Românie.

Peutru cei ce au luat parte la aceste evenimente, firește că nu poate fi vizibil clar mersul întreg al acestui proces. Fiecare dintr'înșii reflectează în cugetările sale despre Unire numai o parte din adevăr, care în aspectul său complet este proprietatea istoriei.

Iată de ce atâtea controverse în chestiunea de a ști ce factor juca un rol preponderent în Unire și ce factor un rol secundar.

*) *Desbaterile Adunării Deputaților. Sesiunea extraordinară. Publicat în ziua de 15 Iunie 1918.*

dar *). Toate părerile existente în această chestiune se pot diviza în trei grupări. Unii spun: rolul principal în Unire îl jucau factorii din Regat, adică armata și acei oameni, cari reprezentau Regatul, în special Stere, Marghiloman ș. a. Alții spun: însemnătatea primordială avea propaganda, pe care o duceau ardelenii. Stere, reprezentantul Regatului, accelerând procesul normal numai l'a denaturat. În fine alții cred, că Unirea se datorește mai întâiu de toate basarabenilor. Prima părere este reprezentată de Cazacu. Aceiaș părere este susținută și de toți adversarii Unirii, adăogând ce e drept multe și dela ei și mai ales schimbând aspectul amical al Unirii lui Cazacu cu aspectul de inamiciție.

A doua părere este apărată de Onisifor Ghibu. Și în fine a treia părere o găsim la Nistor.

Vom încerca să analizăm aceste părerii. Notez mai întâiu, că eu nu intenționez să descriu cum a avut loc Unirea, nu intenționez să dau o istorie a acestui proces. Despre aceasta s'a scris destul. Pe mine mă interesează numai compunerea psihologică a acestui moment. Eu mă apropii de el cu acele apucături, cu cari de obicei se apropie un jurist-sociolog și prin urmare îl iau în contururi generale.

D. Cazacu în cartea sa „Moldova dintre Prut și Nistru“ apără punctul de vedere, că rolul hotărâtor este jucat de armata română și calitățile personale ale lui Stere **). În mod foarte hotărât a declarat dânsul aceasta la banchetul din 29 Martie 1918, unde a spus: „Unica revoluție ce s'a putut face în Basarabia a fost Unirea. A fost un act revoluționar, dar național. Cei doi factori cari au contribuit la înfăptuirea lui sunt: d. Stere și armata română“ ***). Și ca un corolar arată nehotărât de intrarea armatei române, „atitudinea îndoelnică a unor elemente față de intrarea armatei române“, tendința de a crea o republică neatârnată etc. ****).

Dacă la Cazacu ideia de prevalare a factorilor regăteni asupra celorlalți se tocește prin însăși expunerea mersului evenimentelor aceluși timp, în schimb la adversarii Unirii această idee se ascute până la limită. După părerea lor, (Miliukow și autori din lagărul stâng), Basarabia a fost cucerită, anexată, și totul ce se petrecea în Sfatul Țării ar fi fost numai o comedie și trădare.

Onisifor Ghibu apără ideia, că însemnătatea principală în evenimentele Basarabiei avea propaganda ofițerilor ardeleni prin-

*) Foarte amănunțit expune evenimentele Unirii Constantin Kirilescu în al treilea volum al lucrării sale „Istoria Războiului pentru întregirea României, 1816—1919“, pag. 60—117, dar se obține de a face evaluarea factorilor și analiza psihologică e momentului.

**) Pag. 264, 316—17.

***) „Sfatul Țării“, 3 Aprilie 1918.

****) „Moldova dintre Prut și Nistru“, pag. 272, 278 ș. a.

tre basarabeni cari studiau la Kiew. Acest element el îl denu-
mește „motorul principal și hotărâtor al evenimentelor din viața
Basarabiei“ *). Basarabeni dela Kiew s'au pus repede pe punc-
tul de vedere național, pur românesc. „Dacă în Basarabia — con-
tinue dânsul — n'ar fi acționat în aceste vremuri extrem de cri-
tice și alți factori decât cei basarabeni, întreaga mișcare națională
de până aici ar fi rămas o simplă aventură naivă... Sfatul Țării
n'avu norocul să se poată constitui pe baze pur naționale... Și
aceasta din cauza amestecului revoluționarilor „basarabeni ve-
niți dela Petrograd sub conducerea d-lui Inculeț“ **). Dar totuși
mai la vale dânsul recunoaște, că însuși înființarea Sfatului Țării
purta caracterul național și chiar românesc. Sufletul Basa-
rabiei se îndrepta spre marea idee națională datorită „înțelep-
ciunii și patriotismului armatei române pe de o parte, iar pe de
alta a unirei sfinte plămădite în jurul României Nouă“. Mersul
de mai departe al evenimentelor dânsul îl redă în modul urmă-
tor: în ziua de 5 Martie Regele a primit demisia guvernului Ave-
rescu. Stere a crezut că e momentul favorabil „pentru a ruga
Puterile centrale să se milostivească a întări ele drapelul româ-
nesc pe zidurile Chișinăului“. Puterile centrale au convenit ca
România, în schimbul Ardealului, Bucovinei, Banatului și a Dob-
rogei să-și anexeze „supt o formă convenabilă și localnicilor“
Basarabia. Restul era făcut de Stere. „Ajutat de marea putere
de persuasiune pe care o posedă, izbuti în timp de două zile
să determine pe deputați moldoveni ai Sfatului Țării să voteze
Unirea“ ***). Autorul personal crede, că Unirea a fost „forțată“.
Ar fi fost cu totul altceva dacă ea ar fi avut loc în mersul nor-
mal, la acea dată când a avut loc unirea Ardealului și a Bucu-
vinei, adică nu în atmosfera „politicianismului sectar al Vechiu-
lui Regat“, dar într-o „românismului integral biruitor“. Atunci și
Unirea ar fi fost votată în unanimitate, și nu cu 2/3 din voturi,
după cum a avut loc la 27 Martie 1918 ****).

În fine părerea lui Nistor este următoarea. „De formă Ba-
sarabia era un stat independent, în realitate însă noua republică
n'avea nici organizația cuvenită și nici condițiunile de dezvoltare
necesare pentru propășirea unui stat. Fiecare om cu judecată
își putea da seama că proclamarea republicei nu era decât un
expedient vremelnic“. Unica cale de a rezolvi problema era nu-
mai Unirea. „Gândul acesta nemărturisit, trăia ascuns în cufetele
cele mai tainice ale sufletului fiecărui moldovean adevărat... La
privirea steagurilor biruitoare și a ostașilor eroici grupați sub
adumbrirea lor, precum și în urma propagandei de trezire și
deșteptare a conștiinței naționale, ce se făcea pe o scară foarte

*) ONISIFOR GHIBU. *Dela Basarabia rusească la Basarabia Ro-
mânească*. Cluj, 1926, p. CXIII, CXXII, CXLVIII.

***) Ibidem.

****) Ibidem, pag. CLVIII, CLXVI, CLXIX.

*****) ON. GHIBU. *Cum s'a făcut Unirea Basarabiei*, Sibiu, 1925 p. 16.

înfinsă, de o pleiadă întreagă de intelectuali români din Vechiul Regat, din Ardeal și din Bucovina, se trezi în sufletul moldovenilor dintre Prut și Nistru și în deosebi ale conducătorilor lor, ideia solidarității naționale și dorul de a se reîntoarce la sânul patriei-mame^{*)}). Despre rolul lui Stere ne este nici un cuvânt.

Prin urmare iată trei păreri diferite, apropiate în amănunte și contrazicându-se fundamental în ceiace privește principalul. Care d'în aceste păreri corespunde realității? Când se pune chestiunea despre factorul preponderent, primordial, într'însul se ascunde ideia, că acest factor ar fi condiționat rezultatul evenimentelor chiar și în cazul, când ceilalți factori ar fi acționat altfel decât a fost în realitate. Dar cu toate acestea, avem în fața noastră o serie complexă de cauze și efecte. Nici unul din factorii cari au contribuit la Unire nu ar fi putut da rezultate pozitive fără alți factori cari au existat concomitent cu cel dintâiu. De aici întrebarea: care din factori este mai important? — se va transforma în întrebarea: ce loc ocupă fiecare din factori și cum influența pe ceilalți factori, adică în chestiunea despre mecanica psihologică a evenimentelor.

Mai întâiu de toate este necesar a spune câteva cuvinte despre acel mediu ideal în care a crescut generația care a înfăptuit Unirea. Această generație aproape întreagă se educa în spiritul slujirii poporului. Încă înainte de a intra la universitate mulți aveau posibilitatea să capete instrucțiunea extrașcolară în cercurile revoluționare. Dar din momentul intrării în universitate, frecventarea acestor cercuri se accentua. Studențimea avea întotdeauna viața ei proprie socială. Rolul preponderent în chestiunea educației politice a generației noi îl aveau două teorii: una marxistă, social-democratică, alta social-revoluționară, populară. Acei cari erau mai apropiați de orașe, de clasa muncitorească, de meseriași (în special tineretul evreesc) au fost în regulă generală social-democrați. Acei, cari într'un fel sau altul erau legați de sate, au fost social-revoluționari sau țărâniști. Rădăcina acestui din urmă curent în Rusia se afla în psihologia nobilimii luminate, în psihologia nobilimii pocăite, care a ajuns la concluzia, că buna sa situațiune este legată istoricește de robia țaranului, că nobilul este îndatorat țaranului, că din această cauză îi incumbă datoria de a-l lumina pe țaran, a-l ridica împotriva nedreptății seculare etc. Din această psihologie a luat naștere teoria lui Lawrow despre „personalitatea cugetătoare în mod critic“ expusă de el principialmente în ale sale „Scrisori istorice“ și teoria progresului a lui Mihailowsky, expusă de el într'o serie de lucrări în majoritate polemică. Pe aceste teorii, îmbrăcate într'un spirit înalt de moralitate, s'au educat multe generații intelectuale.

*) I. NISTOR, *Istoria Basarabiei*, Cernăuți, 1923, p. 422.

Slujba în folosul poporului se exprimă sub forme diferite. Unele capete mai înfocate organizau atentate împotriva țarului și a miniștrilor, alții tindeau să lumineze pe țăran și să înfietreze în sufletul țaranului un spirit revoluționar, alții se duceau la țară cu diferite funcțiuni ca : agronomi, învățători etc., iar alți se ocupau cu luminarea intelectualității sătești cu scopul ca aceasta la rândul ei să transmită influența învățaturii asupra țărănimii. Iar în depărtare ca un ideal îmbrăcat în norii secolelor viitoare, se arăta socialismul, organizarea dreaptă a societății și a statului.

Tot în acest spirit se educa și studențimea basarabeană. Această însă nu înseamnă că toată studențimea a făcut politică. Din contra : în partid intrau numai studenți răsleți. Dar toți, sau aproape toți simțeau influența ideologiei de care am vorbit mai sus. Prin această școală a trecut Stere, a trecut o serie și de alți oameni politici și de stat mai tineri ai Basarabiei, ca Inculeț, Erhan, Halipa, Pelivan ș. a. Dintre aceștia, înainte de războiu, Inculeț, viitorul președinte al Sfatului Țării, lua parte activă la revista „Monitorul științei”, („Vestnic Znaniea”), care era foarte răspândită printre intelectuali dela țară *). Unii aveau ideologia mai radicală, alții mai puțin. Dar tocmai acest radicalism democratic, educat pe psihologia datoriei față de popor, tocmai el întuneca ideologia națională. Datorită acestui fapt, chiar și naționaliștii basarabeni cei mai luminați sunt mai mult democrați și radicali decât naționaliști. Prin urmare „cele sociale” au întunecat pe „cele naționale”. Inseamnă oare aceasta, că intelectualitatea basarabeană a fost „cosmopolită”, „internațională”, după cum crede O. Ghibu ? În nici un caz. Citez a afirma, că nu a existat probabil în Basarabia nici un intelectual democrat, care să nu fi știut, că poporului trebuie să i se dea predarea în școli, administrația, cultul etc., în limba lui națională. La fel și toți cei cari cultivau ideile țărăniste, au fost partizanii sau a federației, sau a autonomiei regionale pentru Basarabia. Acest fapt exclude cosmopolitismul și internaționalismul, ca fapte caracteristice pentru marxism în toate ramurile lui.

Astfel ajung la concluzia, că acea intelectualitate, care a fost printr'un fel sau altul legată de satul basarabean, a fost cu atât mai puțin pătrunsă de ideia națională, cu cât ideologia ei socială era mai radicală. Și din contra, cu atât mai puternic se manifesta elementul național în educația ei cu cât ideologia ei socială a fost mai slab dezvoltată.

Acesta este aspectul intelectualității legată de țărănime. Intelectualitatea legată de oraș, dădea adepți sau a social democrației, sau (mai rar) a social revoluționarilor. În Basarabia intelectualitatea orășănească a fost în majoritate venită de aiurea (rusă, străină), sau se recruta din rândurile minorităților naționale a Basarabiei. În ceiace privește pe nobili și boerime ea a

*) In această revistă am participat și eu.

fost aproape toată rusificată *). Spiritul național s'a păstrat numai la cler, care a fost mai apropiat de satul moldovenesc.

Acesta este, în trăsătură generală, mediul deasupra căruia s'e descărcat un trăsnet: începutul revoluției din 1917, la Petrograd.

Oșia în jurul căreia se mișca întreagă revoluție a fost reforma agrară. Cine putea și trebuia să o înlăptuiască în Basarabia? Pentru cine a fost această reformă, un lucru propriu iar nu străin? Era evident că înlăptuirea ei trebuia să fie făcută de intelectualitate, legată de țărani (atât cea orășănească cât și cea dela țară). Social democrații în genere și bolșevicii în special au fost foarte depărtați de satul moldovenesc. Nu-l cunoașteau nici partidul social-revoluționarilor, care nu avea la sate nici o legătură. Și iată că încep să iasă din toate colțurile foștii elevi ai seminarului teologic, ziarisții, învățători primari, cooperatorii, studenții, agronomii, agricultorii, preoții, etc. Ei nu aveau îndemănare în activitatea socială și politică. Dar revoluția a îndemnat nervii și i-a pus să lucreze. Căci dacă n'ar lucra ei, ar lucra alții. S'a început lupta pentru câștigarea satului basarabean și organizarea internă. Aproape toată intelectualitatea de care am vorbit mai sus, s'a divizat în două organizații: pe de o parte în partidul moldovean național și pe de altă parte în consiliul țărănesc, iar din timpul formării Sfatului Țării în blocul moldovean și în fracția țărănească. Dacă se poate spune așa, blocul a fost mai mult „național” și mai puțin „social”. Fracția din contra. De fapt au fost aceiași oameni, devotați la fel intereselor sătești. Se despărțea numai gradul diferit al radicalismului social. Este suficient a ceti numai discursurile reprezentanților acestor organizații la inaugurarea Sfatului Țării pentru a se convinge că această alegațiune corespunde adevărului. Unii subliniau, în raport cu interesele momentului cerințele sociale ale țărănimii (Inculeț, Erhan), alții din contra cerințele ei naționale (Halipa, Pelivan) **).

În timp ce Inculeț spunea „tot pământul și toată voia să fie a norodului muncitor”, iar Erhan îl complecta cu ideia federației, una din cerințele principale naționale, Halipa și Pelivan vorbeau despre idealul național, iar Halipa sub „iubirea de patrie” înțelegea „iubirea pământului nostru moldovenesc”. Aici sunt nuanțe, deosebiri de impresii, evaluarea pasului revoluției, tactica, etc., dar nu diferența de perceperea realului. Aș spune că aceste două organizații au format atunci centrul vieții sociale a provinciei, blocul a fost „centrul drept”, iar fracția „centrul stâng”, partizanii celui dintâiu au fost „național-democrații”, iar celui de al doilea „național-radicalii”. Notez în treacăt că toți

*) Analiza dată de d. Ghibu relativ la mentalitatea social-politică a Basarabiei înainte de revoluție este apropiată de adevăr.

**). Dr. Cazacu. *Moldova dintre Prut și Nistru*, p. 234-236.

socialiștii revoluționari din fracția țărănească au fost social-revoluționarii recenți cari s'au manifestat abia atunci, după începutul revoluției.

Aceste grupări, constituind centrul mișcării sociale din Basarabia, își aveau la stânga pe social-democrați și social-revoluționari de tip orășănesc, cărora le urmau reprezentanții minorităților, din extrema stângă—bolșevicii, iar din dreapta—proprietarii mari cu Sinadino în cap, cari, nemulțumiți de promisiunile guvernului basarabean, de a da țăranilor pământul în mod gratuit și dorind a evita aceasta au fost printre primii cari au cerut la Iași Unirea. Trebuie să credem că aceasta a fost dorința lor sinceră.

Aceste sunt curentele principale din acea vreme. După manifestările lor pe arena vieții publice ele pot fi enumerate după radicalismul social descrescând și naționalismul crescând în modul următor :

1. Bolșevicii ; 2. Partidele social-democraților și a social-revoluționarilor ; 3. Centrul stâng (fracția țărănească sau radical-democratică) ; 4. Centrul drept (blocul național moldovenesc) ; 5. Proprietarii mari. Faptul că proprietarii mari s'au arătat ca naționaliști mai infocați chiar decât însuși blocul moldovenesc, nu inspiră nici o mirare. El a fost rezultatul reformei agrare ce se plănuia. Prin forța lucrurilor ei au fost împinși spre naționalism în care ei își vedeau scăparea. Deaceia naționalismul lor n'a fost o idee ci o necesitate lăuntrică.

În ziua de 2 Decembrie 1917, a fost proclamată „republica democratică basarabeană“. De odată ce republica există, această înseamnă putere, înseamnă supunerea populației, înseamnă mijloace pentru aceasta—armata și finanțe. Cu o energie neobosită se pune pe lucru directoratul, care era emanația ambelor centre sub președinția lui Erhan. Republica își avea miliția (jandarmeria) și armata (cohortele) sa, se administra pe baza legilor existente până atunci, își avea finanțete sale și chiar au început să apară unele simptome a „recunoașterii internaționale“ viitoare *). Cu toate aceste situația a fost foarte grea. Dificultățile constau în faptul că această fășia de pământ a fost pe atunci dosul armatei. Dacă organizarea puterii în genere nu este lucru ușor, în dosul armatei această organizare devine foarte dificilă. Și afară de aceasta, flancurile erau ocupate de singurele forțe serioase pe atunci, pe de o parte armata română, pe de altă bolșevicii cu demagogia lor, puternici prin succesele lor în centrul Rusiei.

Armata română, pentru care Basarabia a fost dosul armatei lor avea un interes absolut să garanteze aici o ordine stabilă. Pentru ea aceasta a fost „o necesitate militară“ în deplinul înțeles al acestui cuvânt. Tulburarea ordinii nu putea fi suportată

*) Cazacu. Ibidem, p. 250

de ea, căci aceasta ar însemna o amenințare a existenței sale proprii *)

Între timp, acțiunea a provocat o contraacțiune: încercările directoratului de a normaliza viața, de a introduce ordine și liniște, au întâlnit o rezistență din partea bolșevicilor. Câte puțin aceștia din urmă au început să-si lărgească limitele de influență și își concentrau armatele spre Chișinău. A doua jumătate a lui Decembrie 1917 trece în sforțări disperate a directoratului de a-și păstra situația sa dominantă. După ziua de 28 Decembrie începe munca sistematică a bolșevicilor de a acapara puterea. Telegrammele insistente ale directoratului către generalul Scerbaciov și la Iași nu aduc roade. „Ne trebuie și nouă soldați pentru front; câtă vreme puteți menține ordinea, sbateți-vă singuri” — acesta este sensul elocvent al netrimiterii ajutorului din partea generalului Scerbaciov și a comandamentului român. În fine abia în ziua de 6 Ianuarie sosește la Chișinău dela Chiev o ceată de prizonieri ardeleni. Prin urmare nici acum nu s'a dat ajutor direct, de peste Prut: „și nouă ne trebuie soldați!” Dar ceata sosită a fost desarmată de bolșevici. Devenind stăpâni pe situație, ei îndrăznesc să provoace deschis guvernul: ei cer ca directorii să fie trași la răspundere. Acesta este primul și cel mai dramatic moment din revoluția basarabeană. Față în față s'au întâlnit reprezentanții proletariatului orășănesc — bolșevicii și reprezentanții țărănimii basarabene, reprezentanții „centrului”. Abia acum (probabil sub influența vorbelor delegaților blocului moldovenesc la Iași) în fine comandamentul român a decis să frimeată în republica tânără, dosul armatelor sale, ajutor pentru restabilirea ordinii. În ziua de 13 Ianuarie armatele române sub conducerea generalului Broșteanu s'au apropiat de Chișinău și l'au ocupat. Gen. Broșteanu fu întâmpinat încă la Strășeni de delegații Sfatului Țării, iar în ziua de 15 Ianuarie 1918 generalul la rândul său a făcut o vizita Sfatului Țării. Dânsul s'a prezentat la ședința ce a avut loc în acea zi și aici a spus câteva cuvinte simple de soldat, cuvinte pline de tact și conținând în acelaș timp o lecție de înțelepciune politică. Dânsul a spus: „Mulți cetățeni ai republicei sunt cuprinși de bănueli și frică pentru libertățile lor. Trebuie să vă declar că România este într'o situație prea grea și că la conflicte și războiu de cucerire nu se poate gândi. Ați hotărât să vă creați o republică, dar nu aveți puteri proprii. În fiecare ceas pe teritoriul republicei să petrec prădăciuni și omoruri și nu le puteți împiedica”. Dânsul a subliniat scopul unic al sosirii sale: alimentarea armatei și paza ordinii și apoi continua: „Nici un guvern fără forța organizată nu poate realiza problemele ce cad asupra lui. Numai forța poate crea viața liniștită de stat. Creați-vă viața dvs. cum credeți și nimeni nu se va amesteca în ea. În organizarea ei, noi

*) Lucrarea mea „La Bessarable”, pag. 171-172.

nu vă vom împiedica“ *). După aceste cuvinte asistența îl aclamă.

Și într'adevăr promisiunea a fost îndeplinită. Exceptându-se primele zile, când odată cu bolșevici, din întâmplare, fie din cauza necunoașterii de către comandament a condițiilor inconjuroare, fie din lipsa de tact personal a victimelor însuși, au suferit și nebolșevici, armata și-a îndeplinit îndatorirea de intronarea ordinii, fără a se amesteca de loc în politică.

În aceasta constă meritul ei mare istoric și totodată și meritul blocului moldovenesc în cap cu Halipa. Blocul mai mult de cât ceilalți și mai insistent cerea să vie armata română.

Armata română a deschis câmpul pentru discuții liniștite, pentru organizare. Prin gonirea bolșevicilor s'a nimicit fermentul fierberii, desordinei, amenințării permanente a ordinii, etc.

Datorită acestui fapt Statul Țării învinge frică de anarhie și devastare a Basarabiei, frica din stângă. Rămâne încă frica din dreapta, frica pierderii celor cucerite prin revoluție, teama că armata română va aduce un spirit antirevoluționar, adică rezistența speranțelor țărănimii de a căpăta pământ și libertate.

Proclamarea independenței din 24 Ianuarie 1918 reflectează aceste sentimente.

Aci în acest moment iese în evidență lipsa de temei a afirmațiunilor adversarilor Unirii. Aici este mai ușor de a evalua insinuările lor. Dacă armata română „a ocupat“ Basarabia, „a cucerit-o“, „a anexat-o“, atunci de ce această republică anexată își proclamă independența și nu direct Unirea ei cu România? De ce generalul care „a cucerit“ Basarabia „nu a dizolvat“ imediat această adunare „îndrăzneată“ a Statului Țării care a cucerat să-și proclame independența, dacă dânsul într'adevăr a „cucerit-o“? Răspunsul este evident: nu a existat nici o anexare.

După proclamarea independenței, republica moldovenească s'a ocupat de autoorganizare. În adâncurile vieții politice, în sufletele conducătorilor ei luptă două sentimente: 1) teama din dreapta, teama de a pierde cele câștigate prin revoluție și 2) teama din stânga, care a căpătat acum o formă nouă: teama că armata română, îndeplinindu-și misiunea va pleca iarăși peste Prut.

Și una și alta puteau fi învinse numai prin organizarea puterii proprii armate. Dar tocmai aici începe acel proces tainic al istoriei, care întotdeauna rămâne necunoscut până la sfârșit. Ceiace s'a născut mai întâiu la basarabenii moldoveni, cu un sentiment național dezvoltat slab, este ideea: de ce să organizăm armată proprie, dacă armata ce stă la paza ordinii actuale, adică armata venită de peste Prut este armata noastră. În acel moment când între armata și societatea politică a căzut un obstacol invizibil, atunci s'au și pus începuturile psihologice a Uni-

*) Cazacu. Ibidem, p. 271-272.

rii. Era în Februarie 1918, când între generalul Averescu și Rakowsky erau tratative în curs despre părăsirea Basarabiei de către armata română. Tratatul a fost încheiat, dar fiecare parte îl înțelegea după priceperea sa. Rakowsky credea că românii vor părăsi Basarabia și în fine el se va instala aici. Generalul Averescu aștepta că vor fi liberați cetățenii români dela Odessa, fără a accelera evacuarea armatelor sale. Firește populația Basarabiei nu cunoștea toate planurile comandamentului. Și atunci când s'a făcut posibilă plecarea armatelor, armatele au devenit „ale noastre”. Oare nu tot așa se întâmplă și în viața particulară: importanța unui amic se prețuește numai atunci, când se ivește primejdia de a-l pierde.

Pe de altă parte a început să joace un rol important și propaganda intelectualității românești, în special al ardelenilor. Rolul acestei propagande consta în faptul de a învinge teama proprie basarabenilor de a pierde reforma agrară și libertatea și pe de altă parte de a convinge că și alte părți ale națiunii românești tind spre unire. În această direcțiune s'au obținut multe succese. Basarabia tot mai mult și mai mult se pătrundea de spiritul național. Se aștepta numai timpul oportun pentru a se manifesta.

Au venit zile grele pentru România, când sub presiunea vrăjmașului, în urma distrugerii frontului de revoluția rusă, ea a fost nevoită să între cu nemții în tratative de armistițiu, iar apoi și de pace. Președintelui Consiliului de Miniștri generalului Averescu i se propune de puterile centrale să ia Basarabia și să o împartă cu austrieci, în schimbul Dobrogei, — dar această propunere e refuzată. În ziua de 5 Martie st. nou pacea este semnată la Buftea.

În acest timp, din diferite colțuri ale Basarabiei încep a veni cereri, adresate Sfatului Țării și rugăminți adresate la Iași pentru Unire.

Guvernul Averescu, în ziua de 18 Martie st. nou e înlocuit prin guvernul Marghiloman. Țara pierde Dobrogea și se cufundă în desamăgire. Atunci în sânul guvernului român ia naștere o idee firească și foarte justă: dacă este bine de a tăgăni rezolvarea problemei coapte: a Unirei Basarabiei. Semnele de simpatie din partea populației basarabene față de România au fost destule. Era nevoie numai de a învinge definitiv teama din dreapta, teama de a pierde cele cucerite de revoluție. Pe de altă parte țara invinsă trebuia să aibă pentru această asentimentul învingătorului. Nemții au consimțit. În această nu este nici un merit din partea lor. Ei n'au putut să ia Basarabia pentru ei sau chiar pentru Austria: totul ar fi fost împotriva acestui fapt: și geografia și etnografia și istoria.

Rămânea de îndeplinit a doua parte a programului — a căpăta asentimentul formal a populațiunii, a convinge pe cei din urmă cari șovăiau. Pentru acest scop a fost ales Stere.

Și într'adevăr, cine mai bine decât dânsul putea să îndeplinească această misiune? Un revoluționar basarabean vechiu, educat în aceiaș atmosferă a curentului țărănist rusesc ca și majoritatea intelectualilor Basarabiei, aruncați de valurile revoluționare ca conducători ai acestei provincii, cine dacă nu dânsul va găsi calea spre inima moldoveanului? Presupunerea a fost întemeiată. În acel timp (în ziua de 23 Martie) în trecere dela București, după tratative cu nemți, la Iași se aflau reprezentanții Basarabiei, Inculeț și Ciugureanu. Aceștia și-au dat asentimentul lor pentru Unire. Faptul acesta a contribuit și mai mult la succesul Unirii. Tustrei — Stere, Inculeț și Ciugureanu (meritul personal al acestor persoane) au plecat la Chișinău, pentru a contribui la înfăptuirea Unirii. Zilele dn 24, 25 și 26 Martie st. vechiu trec în discuții și convorbiri. Sfatul Țării, în secțiuni decide chestiunea în mod afirmativ.

După aceasta a fost cu totul clar că și în întregul său Sfatul Țării va vota Unirea. La ședința Sfatului Țării fixată ad hoc la 27 Martie, a sosit președintele Consiliului de miniștri Marghiloman. Actul Unirii a fost acceptat în mod solemn după cuvintele lui Marghiloman (care părăsi auditoriul spre a nu viola libertatea votului) și după cuvântarea lui Stere. Apărând după votare din nou în sală și fiind informat de rezultatul votului, Marghiloman declară în numele poporului român și a Regelui român, că acceptă votul Sfatului Țării. Strigăte de: „Trăiască România una și nedespărțită“.

Pe cine și prin ce mijloace a convins Stere? Este evident că mai puțin de toți avea nevoie de a fi convins blocul național moldovenesc — centrul drept. El era demult format pentru aceasta. Se formase pentru aceasta și fracțiunea democratică țărănească — centru stâng. Era nevoie numai de a-i ajuta să învingă acea teamă din ureapla, despre care am vorbit mai sus. Era nevoie de a convinge afară de aceasta și minoritățile. Cum a reușit Stere să convingă pe cei cari ezitau? Prin trecutul său revoluționar, prin dibăcia sa de a găsi o limbă comună cu oamenii de vază ai Basarabiei. „Basarabia numai că nu-și va pierde cuceririle, dar unindu-se cu Regatul ea va ajuta și restului României de a-și realiza reforma agrară și reorganizarea regimului său social și de stat“, iată quint-esența acelor probe pornite din cuget și din inimă, pe care trebuia să le desvolte Stere *). Și pentru a asigura aceasta, este suficient de a accepta votul Unirii în unele condițiuni, cu păstrarea particularităților și drepturilor locale. În față acestora era greu de rezistat. Într'adevăr, ceiace se temeau că vor pierde nu numai că nu era supus nici unei primejdii dar din contra se înalță încă din punct de vedere național, devenind scopul întregii națiuni românești. Aci în afară de serviciul lui Stere este nevoie de a recunoaște încă și servi-

*) O. CHIBU. Idem, p. CLXXII.

ciul centrului stâng". Acesta din urmă s'a pus la înălțimea cerințelor momentului istoric și și-a dat votul pentru Unire. Spun *serviciu*, căci nu aceea picătură umple paharul care cade prima într'însul, ci cea care încapă ultima în pahar. Nu este darnic acel om care dă din prisosul bogăției sale, ci acela care dă tot ce are. Centrul stâng a învins toate prejudecățile sale și toată frica sa și de îndată ce a venit aceasta, era cucerit pe deplin de sentimentul național.

Cu acest act Unirea se desevărșește. Totul ce se petrece în urmă în Basarabia, poate fi evaluat numai ca treaba lăuntrică a României întregite.

Astfel în cursul unui scurt interval de timp, timp de vre-o 5 luni caleidoscopul evenimentelor oțelește sentimentul național și voința națională, transformând ideia slujirii poporului în ideia slujirii națiunii. Principiul naționalității a învins furtuna socială recunoscându-i cerințele. Revoluția a intrat în malurile sale. Ea s'a terminat!

Astfel se prezintă mecanica complectă a forțelor, cari au jucat un rol oarecare în mișcarea națională și socială din Basarabia. Toate elementele acestei mișcări: centrele din stânga și din dreapta, armata română, propaganda românească, expresiuni de simpatie extraparlamentare față de România, evenimentele războiului mondial, meritele personale ale unor cetățeni — au fost deopotrivă de necesare pentru a ajunge la rezultat. Toate aceste luate la un loc formează o unitate complexă, totalitatea acțiunilor condiționate una de alta.

Actul Unirii, pe care adversarii lui nu-l pot explica în nici un fel, recurgând la denaturări greoaie a sensului evenimentelor și văzând în tot mersul și dezvoltarea lor numai ascuțișul baionetei române, acum peste un interval de timp de 10 ani, — cercetându-se în mod cuvenit — se poate constata că este *actul înțelepciunii istorice*.

Noi oamenii putem greși. Dar bătrâna istorie știe ce face. Ea duce naționalitatea română spre renaștere, spre organizarea unui stat nou, spre crearea culturii noi și a valorilor noi. Acel strigăt pe care ea l'a pus în gura lui Marghiloman, noi putem numai să-l repetăm: *"Trăiască România una și nedes-părțită"*!

11402460

БИБЛИОТЕКА
АКАДЕМИИ НАУК МОСКВЫ

ИНСТИТУТЪЮ ДЪИСТОРИЕ,
ЛИМБЭ ШЪ ЛЪИ...
БИБЛИОТЕКА
К. В. № 2956
ал Б... и К... до Ч...
шт. а...

Se va tipări în curând lucrarea aceluiaș autor :

„Chestiunea Basarabiei și Regimul Comunist Rusesc“

(aproximativ 350—400 pagini)

CONȚINUTUL EI :

Pro Domo Sua.

Cuvânt înainte : Legătura între problema rusă și chestia basarabeană.

PARTEA I.

CHESTIUNEA BASARABIEI

- Cap. I. — Unirea (analiza psihologică a evenimentelor).
- Cap. II. — Opinia publică a Țării.
- Cap. III. — Literatura adversarilor Unirii.
- Cap. IV. — Aspectul intern al chestiei basarabene.
- Cap. V. — Politica României în chestia Basarabiei.

PARTEA II.

RUSIA COMUNISTĂ

Introducere.

- Cap. I. — Prăgătirea istorică a Rusiei Sovietice.
- Cap. II. — Bazele regimului comunist din Rusia.
- Cap. III. — Forma de Stat a Rusiei Sovietice.
- Cap. IV. — Așa zisa „Uniunea muncitorilor și țăranilor în viața economică“.
- Cap. V. — „Înălțimea de comandă“ a comunismului în viața economică.
- Cap. VI. — Societatea Sovietică și mentalitatea ei.
- Cap. VII. — Țara Roșie.
- Cap. VIII. — Descompunerea regimului comunist, Lenin și lupta pentru succesiunea lui Lenin.
- Cap. IX. — Posibilitățile și perspectivele.

PARTEA III.

PROBLEMA RUSEASCĂ

- Cap. I. — În ce constă problema ?
- Cap. II. — Ideologia politică a emigrațiunii ruse.
- Cap. III. — Războiul civil din Rusia și intervențiile Aliaților.
- Cap. IV. — Intervențiunea în drept internațional.
- Cap. V. — Soluționarea problemei ruse.

De acelaș autor :

La Bessarabie et les relations russo-roumaines (la question bessarabienne et le droit international), Paris, 1927.

Societatea Națiunilor și Știința Dreptului Internațional, Chișinău, 1927, șt altele.

Prețul 25 lei

B.F.T.C.